

ا منایع بدایع

ا کتامیح (۱

کلام میں کسی مشہور تاریخی یا مذہبی قصہ یا کسی مشہور شخص کی طرف اشارہ کرنا 'صنعت ِ تاہیح' کہلا تا ہے۔

The figure of speech in which a poet refers a well-known event may be historical or religious or concerned with any famous person is called "Sanat-e-Talmeeh".

Examples: : نثال:

- ا- در فراق تو چنان ای بت محبوب کنم صبر ایوب کنم گریهٔ یعقوب کنم
- ۲- جمالِ یوسفی از کلك صنع می ریزد همی تو دیدهٔ یوسف شناس پیدا کن!
- سـ مطلب طاعت و پیمان درست از من مست که به پیمانه کشی شهره شدم روز الست
 - م- گلستان کند آتشی برخلیل گروهی بر آتش برد ز آب نیل

٢) مراعات النظير

کلام میں ایسے الفاظ استعال کرنا جن کے معنی ایک دوسرے کے ساتھ مناسبت رکھتے ہوں، صنعت مراعات النظیر کہلاتا ہے۔

The figure of speech in which a poet uses such words which according to the meaning are connected with each other is called "Sanat-e-Maraatun Nazeer"

Examples: : نثال:

ا- آمد بهار و شد چمن و لاله زار خوش وقتی ست خوش بهار که وقتِ بهار خوش

106

۲- شمیم مهر زباغ وفا نمی آید به هرچمن که توبشگفته ای صبا خفت است

س تجاهلِ عارفانه

The figure of speech in which a poet expresses his ignorance about a known fact is called "Sanat-e-Tajaahul-e-Aarifana".

Examples: : نثال

- سرو قبدِ تو دیده ام ، آهِ اَلَف کشیده ام نرگس دیده ، دیده ام ، سروِ روان کیستی
 - ۲- یاران که بوده اندندانم کجا شدند یارب چه روز بود که از ما جدا شدند
- کدام قافلهٔ شوق زین چمن بگذشت هزار نقش سحبت زخاك او پیدا است

(م) اشتقاق

کلام میں ایسے چندالفاظ استعمال کرنا جوایک ہی اصل ہے شتق ہوں، یعنی ایک ہی اسم یافعل سے بنے ہوں اشتقاق کہلا تا ہے۔

The figure of speech in which the poet uses such words which are derived from the same words may be noun or verb, is called "Sanat-e-Ishteqaaq".

Examples: : نثال:

- ا۔ بجز سنگدل کی کند معدہ تنگ چو بیند کسان برشکم بستہ سنگ
- ۲- هرچه بری ، ببر ، مبر رشتهٔ ألفت مرا
 هرچه کنی ، بکن ، مکن ، خانهٔ اختیار من
 - ر حکیم آنکس که حکمت نیك داند سخن سحکم بحکم خویس راند

۵ حسن تعلیل

کلام میں اپنے تخیل سے کسی چیزیا امر کی الیی وجہ بیان کرنا جو دراصل اس کی وجہ نہ ہو بلکہ اس میں کوئی شاعرانہ جدت ونزا کت مقصود ہو، 'صنعت ِحسن تعلیل' کہلا تا ہے۔

The figure of speech in which a poet assigns a beautiful imaginary cause for a particular thing which in fact is not the real cause is called "Sanat-e-Husn-e-Taleel".

> مثال: Examples:

- از روی تو ساه آسمان را شرم آمد و شد هلال باریك
- وضع زمانه قابل دیدن دوباره نیست رو پس نه کرد ، هر که ازین خاکدان گذشت
- تا نفتد بزینتش چشم سپهر فتنه باز بسته بچهرهٔ زمین برقع نسترن نگر
 - تا چشم تو ریخت خون عشّاق زلفِ تو گرفت رنگِ ساتم

۲) لف و نشر سرتب

شعر کے پہلے مصرعہ میں چند چیزوں کوایک ترتیب سے بیان کر کے دوسرے مصرعہ میں ان کے منسوبات اسی ترتیب سے بیان کرنا مستعت لف ونشر مرتب کہلا تا ہے۔

The figure of speech in which a poet uses number of words in the first line of the couplet and then he uses their correlated words in the same serial order in second line is called "Sanat-e-Laff-o-Nashr Murattab."

> مثال: Examples:

ك لف و نشر غير مرتب

شعرکے پہلے مصرعہ میں بیان کی گئیں چیزوں کے مناسبات دوسرے مصرع میں بےتر تیب بیان کرنا اف ونشر غیر مرتب کہلا تا ہے۔

The figure of speech in which the poet uses some words in the first line of the couplet and their correlated words used in the second line of the couplet are not in the same serial order, is called "Sanat-e-Laff-o-Nashr Ghair Murattab".

Examples: : نثال:

ر وظيفهٔ سحر و درد شامِ ما ۲	بنگ
چه گونه گنجد در کنج آشیانه ا	عنقا ۲
نو بهار رشك برد بر خزانِ سا ۲	صد

